

מאת רס"ן ל' מרחב

עוררות זו לא רק תוצאה פנימית, אלא גם חיצונית.

במחנה הקומוניסטי, שנמצא משך 40 שנה בהנהגת הבלעדית של ברה"מ, חלה בשנות החמישים מעין הפרה של ה"סטאטוס-קוו": קם כוח חדש — סין העממית — בעל השקפות ומגמות אידיאולוגיות, מדיניות, ואולי אף כלכליות, השונות לא-במעט מאלה של ברית-המועצות.

נוכת שינויים אלו, אשר גורמיהם ופשרם מעוררים לעתים תמיהה, עלינו לברך על הופעת ספרו הקטן, אך רבי-השיבות, של ד"ר אריה הראל (לשעבר שגריר ישראל בברית-המועצות) — "בין סין לבין ברית-המרצות" (בהוצאת הקיבוץ המאוחד). הספר מציג תשובות למספר שאלות בערות:

- מה מקורו של הניגוד היסודי בין סין לבין ברית-המועצות, ומקורם של הסכסוכים החלקיים, הפורצים ביניהן.
- האם ניגוד זה נובע רק משוני בהשקפות עולם — או גם מגישה שונה לבעיות קונקרטיות — חברתיות, כלכליות ומדיניות —

לא מזמן, בשנות ה-30 וה-40 של המאה העשרים, כאשר רצה אדם באחת מארצות אירופה המזרחית לומר, כי שתי נקודות (או שתי תופעות) מרוחקות מאוד זו מזו, היה אומר: "איפה קרים — ואיפה, ים (רומא)!" היום, בעידן הלוינים, המטוסים העל-קוליים והנשק הגרעיני-טילי, אבד טעמה של מימרה זו: המרחקים בין אזורי כדור-הארץ וזירור תיו הצטמקו מאוד. כאשר דנים אנו עכשיו ביחסים שבין סין לבין ברית-המועצות — אין זה עוד לגבינו, לגבי מדינת-ישראל, ויכוח אקדמי בלבד. אמנם, כסין כן ברית-המועצות, שתיהן מרוחקות מאתנו אלפי ק"מ לומטרים; ובכל זאת, ליחסים שבין שתי מעצמות קומוניסטיות יריבות אלו השפעה ישירה על מצבים שונים ותופעות שונות במזרח-התיכון, ולפרקים גם על צירופי-המדיניות ועל המצב המדיני-צבאי באזורנו. בתקופה שלאחר מלחמת-השניה היינו עדים להתעוררותו של הענק הסיני — כיום סין העממית — אותה ארץ שהכרנו בעבר בעיקר כארץ אקוטית, כמעט אגדית. והיתה לה-

בשתי מעצמות אלו.

תוך ניתוח, המנסה להגיע אל שרשי הדברים, מזכית לנו מחבר הספר, כי לריב זה, הלוש חכופות צורה של התמודדות בנוסחאות אידיאולוגיות, ישנה אולי סיבה עמוקה יותר, שמקורה בעבר הסוער של היחסים בין שתי מדינות אלה, עוד מתקופת התפשטותה של רוסיה הצארית על פני מרחבינו של המזרח הרחוק — התפשטות שנתבצעה אז על חשבונה של סין. יש אולי להצטער על כך, שהמחבר הקדיש לתקופה זו פרק קטן יחסית (הפרק הפותח "נבטי הסכסוך הכללי ליים"). אילו פיתח ביתר-הרחבה את הנושא, סבורני כי היינו יכולים למצוא כאן את המפתח להבנה מעמיקה יותר של רקע הסכסוך ושל מהותו ההיסטורית.

למרות ששתי מדינות אלו שינו בדור האחרון (או, לגבי ברית-המועצות, בדור הקודם) את משטרן המסורתי למשטר קומוניסטי — נשאר תוכנה של מדיניות-החוץ הסובייטית, (על אף ההכרזות והנוסחאות החדשות שהולבשו עליו), ביסודו, כפי שהיה בימי הקיסרות שקדמה לברית-הרפובליקת-הסובייטיות; ועומדת במרכזה השאיפה להתפשטות מדינית וכלכלית בכל אזורי-העולם.

משהתבססה סין העממית והתגברה על קשייה הפנימיים — במידה לא-מעטה תודות לסיוע כלכלי, מדיני וצבאי שקיבלה מברה"מ — פתחו המנהיגים הסיניים בהדרגה במירון חשלהם להרחבת השפעתם; תחילה בעיקר באסיה — ולאחר-מכן באפריקה, ואף בדרום אמריקה ובאירופה עצמה.

מירון זה בין שתי המעצמות אינו מותאם — כפי שאפשר היה, לכאורה, לצפות — לסיוע מה הקומוניסטיות. כיווני התפשטותן של שתי המדינות זהים, או כמעט זהים, מבחינה פנימית, אך ברזומן מנוגדים מבחינה מדינית וכלכלית. על רקע זה החרפה והלכה ההתמודדות בין סין לבין ברית-המועצות; התמודדות, המתבטאת היום בשאיפתה של כל אחת מהן לבלום ראשית-כל את התפשטות יריבתה.

מטרה זו מנסה כל-אחת מן השתיים להשיג באמצעים שונים: מלחמה אידיאולוגית, הנושאת את כל אותם סימני-ההיכר של ה"מלחמה הקרה" שבין המערב לבין המזרח, מתקופת שנות-החמישים; תחרות כלכלית; הושטת סיוע על-ידי האחת לאויבים פוטנציאליים של השנייה (לדוגמה, סיוע להודו על-ידי ברה"מ); דחיקת השפעה מזירות שונות (למשל, סין-העממית מתאמצת להרחיק את ברה"מ מגוש המדינות האפריקאניות);

הושטת עזרה ל"התקוממות" באזור ההשר-
פעה של היריבה (סין-אלבניה) ועוד. הראל
מסוג את נושאי הקרע והניגודים בין
סין לבין ברית-המועצות לארבעה מישורים
של חילוקי דעות. כשכל אחד מן המי-
שורים הללו כרוך בשאר ומשולב בהם:

● בעיות גלובאליות של מדיניות-חוץ: בעית
המאבק עם העולם הבורגני-האימפריאליסטי;
בעיית תנועות-השחרור הלאומיות והמדינות
הנחשלות (אפריקה, דרום-אמריקה, אסיה).

● בעיות של מדיניות-פנים.
● בעיות של ארגון המחנה הקומוניסטי.
● בעיות הביסוס הרעיוני-העיוני.

צודק המחבר בקבעו, כי "התלקחות המתי-
חות בין סין לבין ברית-המועצות איננה
מאורע הנוגע לשתי המדינות בלבד". תוצאר
תיו של מאורע זה עשויות להשפיע על כל
חלקי העולם. "אין ספק", ממשיך א' הראל,
"שהתמדתם של הניגודים, או החרפתם, על-
לה להביא שינויים מהותיים בתוך המחנה
הקומוניסטי ולהשפיע על מאזן הכוחות בעו-
לם, ואף להביא למעורר חדש במדיניות העול-
מית".

★

ספרו של א' הראל מאפשר לנו להבין את
"נבטי הסכסוך הכלליים" (כשם הפרק-הפותח
בספר) בין ברה"מ לבין סין, המביאים להת-
פוררות של המחנה הקומוניסטי, אשר עוד
בתחילת-החמישים נחשב עליידי הכל למחנה
מגובש ויציב ביותר.

את הקורא הישראלי יעניינו ודאי במיוחד
שני הפרקים "סין והנשק הגרעיני" ו"ברית-
המועצות-סין בזירת אפריקה". אין אפשרות
לעמוד בהודמנות זו על הסוגיה המורכבת
והסבוכה של היחסים בין ברה"מ לבין סין
ביבשת אפריקה הנסערת של היום. אך מן
ההכרח לתת ציון כלשהו לפחות לראשון מפר-
קים אלה. בפרק זה מנתח המחבר את הש-
פעת הנשק הגרעיני על מדיניותה הכללית
של מדינה המתחילה לטפחו (במקרה הנדון -
על מדינותה של סין) ועל האסטרטגיה שלה.
כמובן שניתוח כזה חייב לשקף את גישתה
של אותה מדינה, ואת ראייתה הספציפית.
והינה, לפי התפיסה הסינית חייבת עצמתו
הגדלה-והולכת של המחנה הקומוניסטי לש-

מש מכשיר אסטרטגי-צבאי פעיל להפלת
המשטר הקפיטאליסטי בעולם. לפי תפיסה זו,
מוטלת איפוא על ברה"מ החובה להגביר
עצמה זאת לא רק בתחומה-השלה, אלא גם
בתחום בעלי-בריתה הקומוניסטיים, תוך שי-
תופם המלא של אלה בידע האטומי ובייצור
הנשק הגרעיני.

מנהיגי ברה"מ סבורים, לעומת זאת, כי
בתנאי-שלום יתגלה המשטר הכלכלי הקומו-
ניסטי כעדיף על זה הקפיטאליסטי, כי-על
ממנו; ולכן, אם תקופת השלום תימשך בלי
שתפרוץ מלחמת-עולם חדשה, יהיה יתרונו
של המשטר הקומוניסטי בולט בחיי יום-יום
במידה כזו, שהשפעתו תפורר את הקפי-
טאליסם העולמי מבפנים. לדעת ההנהגה הסוב-
יטית, אין איפוא ליחס לעצמה הגרעינית
תפקיד פעיל בסיוע לחתרנות מהפכנית מת-
מדת, כי אם תפקיד מרחיע בלבד - "שימנע
שימוש בכוח גרעיני אמריקאי, אם כשלונה
של ארה"ב במאבק הכלכלי יכון אותה להר-
פתקאות מלחמתיות".

שתי השקפות מנוגדות אלו מבארות לנו,
בין השאר, מדוע אין עוד ברה"מ מגישה
לסין סיוע טכני-מדעי בפיתוח עצמתה הגר-
עינית - בעוד שבשנותיה הראשונות של ה-
ברית הסובייטית-סינית הפעילה, שקמה לאחר
נצחון הקומוניסטים בסין, נראה היה כאילו
נשתה ברה"מ לסיוע כזה.

בפרק זה מעגין ביותר ניתוח השפעתם של
הישיגי ההתקדמות הסובייטית בתחום הטכ-
נולוגיה הרקטית השימושית בצורה שונה,
ואולי אף מנוגדת, על הראיה המדינית וה-
מדינית-אסטרטגית של שתי ההנהגות -
הרוסית-סובייטית והסינית. תופעה זו בלטה
ביותר בעת "שילוח ה"ספוטניק" הראשון
באוקטובר 1957 (כניתוחו של ד"ר הראל),
כאשר שתי ההנהגות דרשו להסיק מהמאורע
מסקנות שונות לגבי העמידה במערכות מדי-
ניות-העולם, לגבי עצוב דמותו של הגוש
הקומוניסטי כלפי-פנים וכלפי-חוץ ולגבי
"חלוקת-העבודה" הנדרשת בגוש. אין ספק,
שהבדלי-ההתרשמות ושוני-המסקנות שיקפו
לא-מעט מן האופי הלאומי, על שרשיו התר-
בותיים-חברתיים-היסטוריים, ומציאות מעמ-
דם השונה של שני העמים בעולם של היום.

אך השאלה המכרעת - אולי הגורלית -
היא, האם שוני בולט זה באורח-ההמחשבה
ובמסקנות-המעשה הוא תופעת-יסוד שותת-
מיד - או שאין זה אלא שלב מסוים בהת-
פתחותן של שתי המעצמות הענקיות, שלב
בו בולט ההבדל ביניהן, אך עתיד הוא
לפנות מקומו לשלב אחר, בו יבלוט הרבה
יותר הדמיון היסודי? נראה שהאפשרות האחר-
רונה היא הנראית לד"ר הראל כמציאותית
יותר.

אכן, על אף כל הניגודים האלה סבור מחבר
הספר, כי קיום מטרות משותפות לשתי
המעצמות הקומוניסטיות וזהות אינטרס-יסוד
מסוימים לשתיהן - סופם שיביאו לשתיהן
פעולה ביניהן. לפי דעתו של א' הראל,
שונים אצל השתים רק הגישה להגשמת
המטרה הכללית של הקומוניזם העולמי,
ואורח-הפעולה להשגתה; ואילו המטרה עצמה
משותפת לשתי המדינות היריבות. על-כן
כותב המחבר בסוף ספרו, כי "הגורמים
שקבעו את היקף הסכסוך בין סין לבין ברה"מ
הם מרובים, מהם כוחות צנטריפוגליים, המבט-
אים אינטרסים ארעיים, על רקע השלבים ה-
שונים בהתפתחות החברה והמשק בארצות
אלו. אך לעומתם פועלים כוחות צנטרי-
פטליים אדירים, המקרבים את שני העמים
זה אל זה, מתוך הזהות במשטר הכלכלי
והחברתי, מתוך ידיעה כי כשלונם של אחד
מהם ינוצל עליידי שכניהם נגד השני, וכי
רק בעמידה שכם אחד נגד העולם הקפיטא-
ליסטי העוין ערובה לשלומם..."

"אין לדעת" - ממשיך א' הראל - "אם
הכוחות הצנטריפוגליים, או הכוחות הצנטרי-
פטליים, יהיו חזקים יותר בטווח-הזמן הנראה
לעין. התבוננות בתהליכים החברתיים מעי-
דה, כי בטווח-זמן ארוך יהיו הגורמים המ-
קרבים את שתי המדינות הקומוניסטיות זו
לזו חזקים יותר ויציבים יותר".

אם אמנם תתגשם תחזית זו - עלי-כך תע-
נה רק ההתפתחות ההיסטורית של היחסים
בין עמיה-העולם, לרבות היחסים בין סין
לבין ברית-המועצות. אך אין ספק, כי גם
לנו בפינת-העולם זו, סיבות רבות להתעניין
בהתפתחות הדברים ובמידת התגשמות ההער-
כות של א' הראל בספרו.